

Kolbjørn Skaare: Coins and Coinage in Viking-Age Norway. Universitetsforlaget, Oslo, 1976. 272 sider, hvoraf 22 plancher. N.kr. 120,00 (US \$ 24.00).

I denne smukt udstyrede monografi, der er antaget som doktordisputats ved Universitetet i Oslo, behandler forfatteren den nationale norske udmøntning i 11. årh. og giver samtidig et overblik over importen og anvendelsen af udenlandsk mønt i de foregående århundreder. Efter et kapitel om de skriftlige og numismatiske kilder (s. 9–24) følger en forskningsoversigt (s. 25–32) og et udførligt afsnit om de forskellige grupper af udenlandske mønter, der indførtes i Norge op til 11. årh. (s. 25–57). Ligesom i det øvrige Skandinavien er de ældste fundmønter romerske denarer og solidi, hvorefter følger kufiske og byzantinske mønter samt en enkelt angelsaxisk sceatta, alle præget før c. 790. Fra den egentlige vikingetid, hvis begyndelse traditionelt sættes til udplyndringen af Lindisfarne kloster i 793, kendes en del kufiske og nogle få byzantinske mønter, men nu dukker frankiske denarer op i fundene, og de angelsaxiske mønter bliver talrigere. Strømmen af kufiske dirhemer ophører i sidste del af 10. årh., og blandt de fremmede mønter dominerer derefter tyske og angelsaxiske penninge. Forfatteren viser her et grundigt kendskab til det samlede skandinaviske materiale, selv om kun de norske fund behandles *in extenso*.

Det følgende korte kapitel D (s. 58–64) behandler de ældste norske udmøntninger under Olaf Tryggvason og Olaf den Hellige. Førstnævntes udmøntning, som kun kendes i fire eksemplarer, karakteriseres som et kortlivet eksperiment og dateres c. 995–98, mens de tre forskellige mønttyper fra Olaf den Hellige dateres c. 1017–25, c. 1019–28 og c. 1023–28. Disse mønter er kun bevaret i ialt elleve eksemplarer, og udmøntningerne var øjensynlig ganske sporadiske.

Kapitel E (s. 65–109) er utvivlsomt bogens vægtigste. Her behandles først og fremmest Harald Hårderådes norske udmøntning, som i omfang og kontinuitet langt overgår forgængernes og formentlig dækker hele hans regeringstid (1047–1066). Materialet er nu så stort (258 eksemplarer, hvoraf 257 med triquetra-tegnet som forsidetype), at de forskellige numismatiske undersøgelsesmetoder kan give statistisk holdbare resultater, og i en række underafsnit gennemfører forfatteren en detaljeret analyse af mønternes typer, vægt, sølvindhold, diameter, tykkelse, indskrifter, stempelforbindelser m. m., hvorved han i kraft af det omfattende materiale ofte er i stand til på overbevisende måde at korrigere eller modificere den tidligere forskning. Første halvdel af værket afsluttes med 2½ side konklusion (s. 111–113), der fremhæver forfatterens hovedtese, den stærke kongemagts betydning for etableringen af en national og indenfor landets grænser enerådende norsk udmøntning. Hertil slutter sig et udførligt noteapparat (s. 115–122).

Værkets andet hovedafsnit omfatter tre kataloger, der rummer den materialesamling, hvorpå diskussionen i første afsnit er baseret. Først registreres i topografisk orden 187 møntfund fra Norge fra tiden før c. 1100. Dernæst 45 udenlandske fund indeholdende norske mønter fra samme periode. I begge disse fundkataloger er kun de norske mønter behandlet udførligt, mens de udenlandske bestanddele omtales mere summarisk. Endelig rummer siderne 191 til 206 det vigtige corpus over norske mønter fra perioden c. 995 til c. 1065, ialt 273 mønter. Sammenstillingen af de tre kataloger repræsenterer en vældig arbejdsindsats og er gennemført med stor nøjagtighed og omhu. En bibliografi (s. 207–215), en forkortelses- og definitionsliste (s. 217–219) samt tre indices (s. 221–230) følger, hvorefter bogen afsluttes med 13 fundkort og 22 plancher, hvoraf planche I–X viser udvalgte eksempler på fremmede mønter i norske fund, mens planche XI–XXII giver afbildninger af samtlige tilgængelige mønter fra det norske corpus.

Mens forfatterens grundige kendskab til materialet gennemgående giver sig udtryk i en klar og gennemtænkt disposition af stoffet, kan enkelte punkter give anledning til diskus-

sion og kritik. Den tabulariske oversigt over norske fund fordelt på fundkategorier (table 1, s. 14) kunne måske være klarere udformet. De to kategorier »Stray finds« og »Find circumstances unknown« kunne med fordel være slået sammen, og under »Finds from house sites« er registreret et lille skattefund på 6 mønter (fund nr. 10), til trods for at »Hoards« er opført som en særlig kategori.

Det mest epokegørende ved det foreliggende værk er nok det store antal analyser af de norske mønters metalindhold, de allerfleste foretaget ved hjælp af neutron aktivering på det norske Institutt for atomenergi, samt den gennemførte stempelundersøgelse, der har resulteret i etableringen af en række stempelforbindelser af mønter, der har enten forside- eller bagsidestempel fælles (oversigt fig. 6, side 107). De vigtige resultater, som disse forskningsmetoder har ydet, er imidlertid ikke udnyttet fuldt ud. I corpus-afsnittet er den store triquetra-gruppe opstillet efter formelle epigrafiske og typologiske kriterier, hvorved mønter, som har eet stempel tilfælles, især når det drejer sig om bagsidestemplet, undertiden anbringes helt adskilt fra hinanden. Hele gruppen deles i to kronologisk adskilte udmøntninger: mønter med sølvindhold over c. 75 % dateres c. 1047–1055, mens mønter med sølvindhold lavere end c. 75 % henføres til perioden c. 1055–1065 (s. 192). På side 84 og 106 anvendes c. 80 % som skillelinie, og for den seneste udmøntning anføres midelværdien for disse mønters sølvindhold til c. 33 %. Imidlertid kan denne sidste udmøntning, der omfatter langt de fleste af triquetra-penningene og formentlig må henføres til Nidaros (s. 106), ikke betragtes som en enhed, når man sammenligner sølvindhold og stempelforbindelser. Nedenfor er anført en række af de længste stempelskæder med tilhørende analyseresultater (betegnelserne henviser til fig. 6 på side 107):

Første udmøntning:			Difference i %
Skaare A	8 analyser	96,7–79,3 %	17,4
Anden udmøntning:			
Skaare U	5 analyser	82,8–66,4 % (71a: 49,6 %)	16,4
Skaare B	8 analyser	67,7–41,1 %	26,6
Skaare T	5 analyser	65,1–54,9 %	10,2
Skaare D	6 analyser	64,4–47,3 %	17,1
Skaare I	10 analyser	58,5–40,6 % (73a: 71,4 %)	17,9
Skaare N	4 analyser	55,5–39,0 %	16,5
Skaare F	4 analyser	45,5–36,6 %	8,9
Skaare Q	10 analyser	45,4–30,5 %	14,9
Skaare P	8 analyser	43,3–29,4 %	13,9
Skaare X	8 analyser	34,8–20,2 %	14,6
Skaare C	4 analyser	33,1–19,9 %	13,2
Skaare E	12 analyser	27,8–16,0 %	11,8
	92 analyser		

Af ovenstående opstilling, der omfatter ialt 92 analyser eller næsten halvdelen af det samlede analysemateriale, fremgår, at sølvindholdet i mønter fra samme stempelskæde (og altså præget omtrent samtidigt) i almindelighed varierer med 10–18 %. Kun stempelskæden Skaare B viser et udsving på 26,6 %. Fra dette variationsmønster findes i det samlede materiale kun to undtagelser (mønt 71a fra Skaare U: 49,6 %, og mønt 73a fra Skaare I: 71,4 %), og det er fristende at gøre opmærksom på, at dersom de to analyse-resultater ombyttes, forsvinder også denne uregelmæssighed, som jo for øvrigt kun udvider variationsbredden til henholdsvis 33,2 og 30,8 %. Forfatteren påpeger selv (side 83), at de to stempelskæder E og X må henregnes til de seneste udmøntninger på grund af

det relativt høje antal stempelens eksemplarer i fundet fra Helgelandsmoen. Han står her lige på grænsen til en nøjere kronologisk differentiering af den store triquetra-gruppens anden udmøntning, og når han ikke tager skridtet fuldt ud, skyldes det formentlig katalogens uheldige adskillelse af de stempelkoblede eksemplarer. Hvad stempelundersøgelsen har sammenføjet, bør intet menneske adskille! I stedet for den ene store gruppe triquetra-mønter med sølvindhold mellem 80/75 % og 16 % ser vi en række møntgrupper, hvis metalindhold varierer indenfor snævrere grænser, i reglen c. 16–18 %, og som formentlig ganske gradvis fører fra de gode mønter i Haralds første regeringsår ned til de dårligste mønter fra hans sidste år med et sølvindhold på omkring 23 % (Skaare E).

Af størst interesse udenfor numismatikernes snævre rækker er nok påvisningen af den reelle historiske baggrund for den bekendte episode i Morkinskinna versionen af Harald Hårderådes saga, der omhandler hans slette sølv mønter, den såkaldte Haraldsslåt (s. 9–11). Og fremhævelsen af den stærke kongemagts betydning for etableringen af en norsk udmøntning, som i realiteten hurtigt forringedes, hvorved mønternes værdi og købekraft formodentlig blev løsevet fra deres sølvindhold og måtte garanteres af statsmagten, er et historisk resultat af blivende betydning.

Det må i høj grad ønskes, at forfatteren vil fortsætte sin udforskning af den norske middelaldernumismatik på samme omhyggelige og grundige måde. En tilsvarende behandling af den danske numismatik fra den ældre del af middelalderen er ligeledes et desiderat og ville utvivlsomt give forskningsresultater af stor betydning, ikke alene for numismatikere, men også for historikere og middelalderarkæologer.

Otto Mørkholm

Michael Linton: Drottning Margareta. Fullmäktig fru och rätt husbonde. Studier i kalmarunionens förhistoria. Studia Historica Gothoburgensia XII. Scandinavian University Books, Akademiförlaget, Göteborg, 1971. 346 s.; 54 kr.

Der er allerede rettet hård kritik mod Michael Lintons doktordisputats, der behandler vigtige punkter i Nordens historie fra Stralsundfreden i 1370 til Kalmarmødet i 1397. Dommen lyder på overfladisk benyttelse af kilder og litteratur, mangelfuld viden hos forfatteren og forudbestemte opfattelser, som ikke kan stå for en nærmere efterprøvelse. Der er i vid udstrækning taget afstand fra bogens resultater, og nærværende anmelder må tilstå, at han har dannet sig en tilsvarende opfattelse af forfatterens arbejdsmetode og nye synspunkter.

Det er sikkert tilfældigt, men det virker egentlig velmotiveret, at samtidig med fremkomsten af denne bog har Kildeskriftselskabet udsendt et uændret genoptryk af Erslevs snart hundrede år gamle bog om dronning Margrethe og Kalmarunionens grundlæggelse.¹ Lintons bog er ikke blevet en afløser af det ældre værk. I flere kapitler videregives i hovedsagen ældre forskningsresultater, og når forfatteren forsøger sig med nye synspunkter, ægger argumentationen ofte til modsigelse.

I en indledning, »Margareta Valdemarsdotter«, giver Linton en forskningsoversigt, hvori han navnlig stiller samtidens hårde syn på dronningen over for mange senere – ofte skandinavistisk inspirerede – forskeres positive syn på hende. Som sit formål med afhand-

¹ Anmeldelser af O. J. Benedictow i (Norsk) Historisk Tidsskrift 1/1973, s. 73–78, af Beata Losman i (Svensk) Historisk Tidsskrift 1/1972, s. 86–92 og af H. H. Hennings i Zeitschrift – Schleswig-Holsteinische Geschichte Bd. 100, 1975, s. 328–31. Kr. Erslev: Dronning Margrethe og Kalmarunionens Grundlæggelse, 1882/1971. C. Th. Holbøll, Dronning Margrete, København 1968, er en populær, indforstået fremstilling af dronningen som regent uden videnskabelige prætentioner.